

**Relacions família-
escola: un salt a la
postmodernitat**

Antònia Payeras Cladera

Educació i Cultura
(2014-2015), 25
243-256

Relacions família-escola: un salt a la postmodernitat

Family-school relations: a jump to postmodernity

Antònia Payeras Cladera

Resumen:

La familia y la escuela son los dos pilares fundamentales en la socialización del niño, y las relaciones que se establecen entre ellos son fundamentales para promover un desarrollo saludable y armónico. La situación de la familia y la escuela ha ido cambiando a lo largo de los años, las familias no son las mismas, ni la escuela tampoco y, por tanto, las relaciones que se establecen entre ellas también se han visto alteradas. Es necesario trabajar en equipo, en una misma dirección, e ir poco a poco eliminando barreras y abriendo puertas para poder conseguir unos resultados mejores; todo, en beneficio de los principales protagonistas de esta historia: los niños.

Palabras clave: familia, escuela, relación, participación, colaboración, cambios.

Abstract:

Family and school are the two fundamental pillars in child socialisation, and the relationships that are established between them are fundamental to promote healthy, harmonic development. The situation of family and school has changed over the years: families are no longer the same and neither are schools, therefore, the relationships that are established between them have also been shaken. It is necessary to work as a team, to move in the same direction, and little by little to eliminate barriers and open doors to be able to obtain better results; all of this for the sake of the main protagonists of this story: children.

Keywords: family, school, relationship, participation, collaboration, change.

Introducció

En aquest article es proposa mostrar com les relacions família-escola són determinants per al bon esdevenir de l'èxit educatiu. L'infant troba, en aquests dos estaments, els pilars més importants per a la seva socialització en les primeres etapes del creixement. És prou evident que l'escola i la família necessiten relacionar-se, ara bé, són moltes les formes en què poden fer-ho. Es parteix de la sensació que una bona relació entre ambdues és necessària per aconseguir que l'infant creixi segur i que senti que escola i família li donen suport, que són al seu costat.

La família ha ocupat llocs distints en el plànol educatiu, i alhora sempre ha estat el primer agent socialitzador amb el qual l'infant estableix els primers vincles. El rendiment dels escolars, el seu creixement, tant cognitiu com social, físic i emocional, depenen del vincle que s'estableixi entre la família i l'escola, on passa moltíssimes hores de la seva vida. Per aconseguir que un infant sigui crític, democràtic i participatiu ha de tenir un model saludable; i una participació de les famílies a l'escola, més una escola oberta al món, faran que senti que aquest és el camí del seu èxit personal i social. No es pot pretendre una escola que camina cap a uns objectius i una família que fa passes en sentit contrari; això només produirà infants contrariats, sense criteri, apocats, rebels i, fins i tot, cruels amb ells mateixos i amb la societat que els envolta. Els referents han de ser clars i estables, els objectius han d'estar definits i alhora ser flexibles. La societat canvia a un ritme devastador, i ens queda poc temps per adaptar-nos-hi; l'eterna lluita entre *καρπός* i *Κρόνος*, entre la mesura i la tirania, ens imposa un model de vida excessivament líquid i que se'ns escapa de les mans. Fluidesa, lentitud, pausa, qualitat, són trets que permetran optimitzar les relacions entre família i escola, fet que repercutirà de manera positiva en el creixement de l'infant i, ben segur, seran una bona part de la clau per aconseguir l'èxit escolar en etapes superiors.

La necessitat d'establir vincles forts i de qualitat passa, inevitablement, per una confiança mútua. Els pares han de formar part de l'estructura del centre, i l'escola, per la seva part, ha d'estar oberta a l'entrada dels progenitors. Els centres escolars han anat canviant les estructures (temps, espais, organització, plans d'acollida, canals de comunicació...) per tal de permetre una escola transparent, flexible, i compromesa amb la verdadera educació, amb l'educació integral de l'infant, en totes les seves dimensions.

Conceptualització de família i escola

La família d'avui en dia és producte de nombrosos canvis, de metamorfosis en la seva estructura i en el conjunt de la societat que l'han feta arribar al present. Així i tot, malgrat la gran varietat de transformacions, es pot afirmar que l'estabilitat és la característica que millor l'ha definida al llarg del temps, ja que, sigui d'una forma o una altra, es manté aquí i ara.

Els infants formen part de la família, i és en el si d'aquesta on es poden fomentar les habilitats prosocials, afavorint la seva integració en altres sistemes, com l'escola. I aquí rau la importància i la necessitat d'establir una relació de qualitat entre ambdós espais que donaran marc al microsistema de l'infant. Més tard apareixeran els iguals, i la família seguirà sent una de les claus, fins i tot la peça imprescindible per evitar el temut fracàs escolar.

Al llarg dels anys s'han donat moltes definicions del concepte família, i serien moltes

les que es podrien citar aquí. Sánchez i Villaroel exposen una definició molt interessant que abraça molts dels aspectes que aquí interessin: «institución básica y fundamental de la sociedad, orientada y organizada para responder y satisfacer los requerimientos de sus miembros, vinculándolos con el mundo social, posibilitando así la internalización, recreación y perpetuación de la cultura por medio del proceso de socialización» (Sánchez i Villaroel, 2002, p. 124)).

De l'escola es poden trobar, també, diverses definicions que posen lletra al dibuix que hom es pugui fer de l'antiga σχολή grega, on es gaudia de temps lliure o es respirava la flaire de la tranquil·litat. Ferrández i Sarramona parlen de l'escola com a marc: «L'escola és la institució considerada com especialment educativa, el marc on es materialitzen les teories de l'educació» (Ferrández i Sarramona, 1985, p. 186). Mentre que Antoine de La Garanderie en dóna una definició que permet obrir la ment i imaginar: «El taller d'aprenentatge dels gestos mentals» (De la Garanderie, 1990). El futur apareix com a espai educatiu i de transmissió de coneixements que prepara uns infants que són la propera passa: «L'escola és una institució amb una estructura, uns horaris, uns agrupaments, espais i categories que preparen els alumnes, futurs ciutadans, per a l'estructura organitzativa de la societat» (Mulet, 1990).

Conceptes com *educació*, *vincle*, *ensenyament*, *estructura* i *organització*, entre d'altres, permeten arribar a la conclusió que en ambdues organitzacions, tant família com escola, es permet i s'afavoreix la socialització dels infants, i obren camí per analitzar la relació d'ambdues entenent-la com a aspecte imprescindible per a l'educació integral de la qual es parlava al principi d'aquest article.

Tot això en referència a la família i a l'escola com a espais independents, però el més important és la comunicació que s'estableix entre ambdues organitzacions. Es torna, així, a plantejar l'objectiu comú: els infants i el seu desenvolupament integral. Tomás parla d'objectiu comú i de socialització, a més de fer esment a la comunicació entre família i escola: «(...) Para que la labor educativa que comparten familia y escuela se realice correctamente, la comunicación y coordinación entre padres y maestros es de la mayor importancia» (Tomás, 2010, p. 28). No només es tracta de la coordinació entre mestres i infants, sinó amb el que senten les seves famílies: «La connexió de la persona educadora amb el que senten els infants i també el que senten les mares i els pares afavorirà que es puguin oferir models educatius facilitadors de la interacció entre els pares i els fills» (Dalmau; Margenat i Vendrell, 2012, p. 31).

Gil, Guzmán i Moreno parlen de deixar que les famílies entrin a l'escola, s'apropin als espais on els fills passen moltes hores de les seves vides: «Deixar que les famílies s'apropin als llocs i espais on les criatures passen el seu temps d'escola pot facilitar que es creïn xarxes de relacions entre ells per tal de poder intercanviar idees sobre la criança de les seves criatures» (Gil; Guzmán i Moreno, 2012, p. 117). Aquí és on l'escola ha de fer l'esforç d'obrir-se, ser permeable i transparent, per tal de mostrar com es treballa, es creix i es viu a l'espai escolar. L'opacitat provoca incertesa, i genera desconfiança més enllà dels murs del centre escolar. És necessari mostrar el treball que es fa a l'escola, fer-lo palpable i visible per poder conjugar uns objectius comuns. Només saltant els marges i convidant tota la comunitat a entrar s'aconseguirà rompre barreres en benefici dels principals protagonistes: els infants.

Relacions família-escola avui: un context de canvi constant. Tipus de famílies i realitat multicultural

La realitat familiar avui és molt diferent de la d'antany, i és obvi el canvi en la tipologia de les famílies, sobretot en les darreres dècades. Aquella família extensa concentrada en la figura patriarcal com a cap de família, la responsabilitat en l'educació dels fills en què els pares marcaven el model a seguir, s'ha vist desplaçada per la família nuclear en què els rols de cada un dels membres presenten, si més no, un esbós de les figures que la conformen, i l'educació es veu ressentida per totes aquestes qüestions. El pas de la modernitat a la postmodernitat s'ha vist marcat, a més, pels canvis a tots els nivells: tecnologies que sobrepassen la rapidesa de les mateixes ments que les creen, la incorporació massiva de la dona al món del treball, la individualització com a eix fonamental en el creixement, tot ha fet que l'educació en el si de la família s'hagi vist modificada i així mateix la relació que els pares mantenen amb l'escola. Molts canvis s'han produït en la família actual respecte a la família tradicional, entre els quals es pot destacar el caràcter global i la realitat multicultural que dóna pas a un pluralisme en la societat i, evidentment, en la mateixa escola, que no pot mantenir-se al marge d'aquest efecte.

«La escuela se ha convertido en uno de los lugares donde se encuentra reflejado el pluralismo cultural de la sociedad. Esta realidad implica hacer frente a nuevas contradicciones y conflictos, pero también a nuevas oportunidades para explorar, a nuevas formas de relación para descubrir, a nuevas interacciones entre los diferentes protagonistas inmersos en estos nuevos contextos multiculturales, donde el factor comunicación intercultural e intracultural entra en juego para todos los implicados en el hecho educativo» (Tovías, 2005, p. 4).

«Hemos pasado de una realidad familiar aparentemente inmutable, predecible y controlable, a una situación familiar que se caracteriza por ser cambiante, impredecible y desconcertante» (Hernández i López, 2006, p. 4). Perpiñán parla dels canvis en l'estructura familiar com si fossin un autèntic tomb en les estructures existents, una revolució:

«Asistimos a una auténtica revolución en cuanto a la estructura familiar, hemos pasado de una familia tradicional compuesta por una pareja heterosexual con sus hijos biológicos, a toda una amplia gama de opciones variadas: familias monoparentales, reagrupadas con hijos procedentes de parejas anteriores, padres homosexuales, hijos adoptados, etc.» (Perpiñán, 2009, p. 83).

Però no només s'ha produït un canvi en l'estructura, sinó que els models familiars s'han vist trastocats per multitud de causes.

«Els profunds canvis socials que han tingut lloc en les societats occidentals en els darrers quaranta i cinquanta anys i les transformacions que s'estan donant actualment han canviat els models de família i els rols familiars, el paper de la dona en la societat, la manera de tractar i de criar els fills, les expectatives en relació a aquests fills i allò que la societat i les famílies esperen de l'escola» (Sallarés i Vilaregut, 2009, p. 165).

Qui té la responsabilitat d'educar? L'escola o la família? Hi ha un desconcert d'uns i altres en el fet de qui és el màxim responsable de l'educació. L'escola ha de procurar la formació en continguts i la família s'ha de fer càrrec de l'educació en valors? Es té clar? Potser la clau és en la millora de les relacions entre la família i l'escola?

«En el passat, en la família existia un nucli format pels pares i parents, on tots els seus membres eren educats segons les tradicions familiars. Aquest canvi dels models de família, ha contribuït a que aquest tipus d'educació hagi variat. En èpoques anteriors la funció educativa inicial era responsabilitat de la família i dels seus membres però en l'actualitat, l'educació, i degut al canvi de model familiar, el responsable de l'educació és incert, provocant un cert desconcert en quin és l'agent responsable d'educar als més petits de la família» (Rabell, 2011, p. 2).

Diferents tipus d'intervenció familiar

Conèixer, participar, col·laborar, formes no personals que han de fer-se vives dia a dia. No estan al mateix nivell, ni totes comporten similar grau de responsabilitat de família i escola. Els pares coneixen l'escola dels seus fills? Conèixer l'escola suposa saber com és aquesta, què hi fan els infants, conèixer els professionals que hi treballen, saber com s'hi pot participar, com hi poden col·laborar, saber quina feina fan els infants, quin és el paper del mestre; en definitiva, és establir un vincle, ser el pont de comunicació entre el triangle indissociable infant-família-escola. I l'escola ha de fer el mateix: conèixer en profunditat les famílies. Qui són? A què es dediquen? Tenen relacions amb la família extensa? Els infants passen temps amb els padrins? Surten i es relacionen amb amics que tenen o no altres infants? Tenen necessitats de saber més coses de l'escola? Els agradaria participar-hi i/o col·laborar-hi més? Se senten prou informats?

La relació família-escola ha de basar-se en una comunicació de qualitat, i és necessari que perduri en el temps, independentment de l'edat de l'alumne. Però és ben cert que com més gran és l'infant menys acudeixen els pares a l'escola, i la relació va minvant fins a acabar en paper mullat. La relació més fluida, i alhora més intensa, és la que es dona en el temps d'educació infantil, i es va esgotant a mesura que van passant els anys, fins a acabar en un percentatge molt baix de pares que mantenen aquest contacte amb l'institut d'educació secundària, relació que es limita a alguna reunió a l'inici de curs, i potser una tutoria al llarg del curs. La culpa, però, no és unidireccional, no és només que els pares deixin d'acudir-hi, relacionar-se, col·laborar, sinó que els docents es mostren menys disposats a mantenir oberts uns canals de comunicació per fer possible el fet de compartir. És evident que el suport d'aquesta relació és la comunicació i, sobretot, l'escolta que tant una com altra part han de fer seva i, per damunt de tot, activa.

Actualment sembla que està molt de moda parlar d'escola inclusiva, d'una escola que sigui capaç de fixar-se en la diversitat que tenim a les aules i donar-hi resposta, diferent de la integració, que només es fixava a escolaritzar l'alumnat amb alguna discapacitat. S'ha de tenir ben clar que les aules són un món petit dins un món real i gran, i que tots són diferents i alhora necessiten les mateixes oportunitats. En aquest punt és imprescindible la col·laboració de les famílies, i es troba una necessitat d'educar-se tots: famílies, mestres i infants, per poder assolir el repte que es presenta. Ferrer i Martínez parlen de les famílies i de la participació d'aquestes en els centres per aconseguir una vertadera comunitat, el triangle necessari del qual ja s'ha comentat:

«És fonamental per a l'estratègia d'una escola que pretengui esdevenir una "comunitat d'aprenentatge" apuntar cap a la plena inclusió en els diferents espais i nivells de l'escola. Aquesta participació significativa de les famílies s'entén atenent diverses experiències educatives, com un criteri de qualitat que cal tenir present en el marc de les "escoles inclusives". Els obstacles

que dificulten aquesta participació són diversos, però també són diverses les estratègies que la faciliten i la fomenten. Una de les estratègies per encoratjar el compromís de mares, pares i altres familiars amb el funcionament de l'escola és la creació i el desenvolupament d'espais de formació que contribueixin no només al foment de les seves aptituds i habilitats educatives, sinó també a millorar el funcionament i la qualitat educativa del context escolar comunitari» (Ferrer i Martínez, 2005, p. 71).

Riera fa esment a la diversificació dels canals de participació i col·laboració amb les famílies: «Es importante diferenciar espacios y formas de comunicación y relación para responder a las diferentes necesidades familiares que la escuela debe afrontar» (Riera, 2007, p. 70).

Les associacions de pares i mares dels centres són un pont importantíssim entre les famílies i l'escola i, molts cops, no se'n fa ús de la manera més adient. Abelló ho analitza en un estudi on es planteja una anàlisi històrica del procés de construcció del teixit associatiu de les famílies a partir de les lleis d'educació des de 1970.

«Les estructures organitzatives de les associacions de mares i pares està molt consolidada avui en dia, tant a nivell estatal com en les diferents comunitats autònomes. S'han convertit en organitzacions de prestigi dins el món educatiu i també en l'estructura actual del moviment associatiu. A nivell de centre, les AMPA gestionen molts serveis imprescindibles per a la comunitat educativa: servei de menjador, activitats extraescolars i d'altres. Per això formen part de l'estructura organitzativa dels centres públics d'educació. Malgrat la importància de la tasca organitzativa al centre, la resposta i la participació dels pares i mares no s'incrementa notablement en moments de crisi, que sembla que seria decisiva» (Abelló, 2010, p. 90).

Els darrers anys hi ha hagut un gran canvi en la conformació de l'alumnat dels centres, ja que la dinàmica poblacional ha variat molt per l'arribada d'immigrants al nostre país, i això ha provocat canvis en la participació. Els pares dels alumnes immigrants senten que és més difícil participar a l'escola, i per això als cursos on hi ha un elevat nombre d'alumnes provinents d'altres cultures es veu minvada la participació de les seves famílies, bé per barreres lingüístiques, culturals, o perquè no senten una rebuda cordial. En molts casos el que es viu és una excessiva incomoditat, fet que provoca una flaire de malestar.

D'altra banda, és necessari fer la diferència entre el que significa participar i col·laborar. La participació és una entrada de les famílies a l'escola quan són convidades a desenvolupar alguna activitat dissenyada pel centre educatiu de la qual no han format part. El centre, en aquest cas, manté el control de l'activitat i permet a les famílies conèixer com és el seu funcionament intern. La col·laboració és la participació activa dels pares i mares en el projecte educatiu, en les activitats, és un braç afegit per dur endavant la tasca educativa. És obvi i notori, després de captar el pols de les escoles i de les famílies actuals i sobre la base de la investigació sobre aquest tema, que la col·laboració no és tan intensa com hauria de ser. Poques són les escoles que obren de bat en bat les portes perquè els pares aportin les seves idees i treballin braç a braç amb els mestres i els infants.

Implicació de les famílies per evitar el fracàs escolar

El fracàs escolar amb el consegüent abandonament de l'escola és un tema recurrent en el món educatiu, sobretot en l'etapa de l'adolescència. De tots els elements que tenen a veure amb aquesta deserció del sistema escolar, és important centrar-se en la relació que tenen els infants i adolescents amb la seva família, ja que aquesta es troba estretament relacionada amb el problema en qüestió. L'actitud dels pares davant l'escola serà un model importantíssim per al bon esdevenir del futur de l'alumne. No es pot oblidar que el nivell cultural dels pares juga una importantíssima basa en el desenvolupament de l'actitud del fill davant el repte que té. Però, no es pot obviar, tampoc, que no tots els pares tenen un nivell elevat, ni tan sols mitjà, i ens trobem amb circumstàncies diferents tant pel que fa a expectatives com a implicació d'aquests en el quefer diari dels seus fills. Es pot dir, doncs, que els fills de pares amb baix o nul nivell cultural estan abocats irremeiablement al fracàs escolar? La resposta és no, de cap manera. Si no se sap què es pot fer, s'ha de voler aprendre, i és aquest el repte que s'ha d'intentar assolir. La supervisió, el control, l'atenció, el temps que dediquen els pares als fills, tot plegat, fa un paper clau. En definitiva, el saber fer dels pares, tenir les competències parentals adequades, positives, per afrontar reptes i etapes dels fills, serà peça clau per al bon esdevenir del futur educatiu d'aquests.

La criança positiva s'ha de treballar des del mateix moment de la concepció d'un fill, i és cert que els primer anys d'educació escolar sembla tasca més fàcil, ja que la relació amb els mateixos fills i amb l'escola infantil és més propera i es pot dir, d'alguna manera, més assequible per als progenitors. És en l'adolescència quan les coses fan un tomb i es poden trobar conductes problema que minven la relació pares-fills, i aboquen a situacions complicades, de les quals el fracàs escolar és una. Les característiques dels adolescents en si mateixes són un factor de risc en el camí per assolir èxit en els estudis i no caure en l'abandonament, fet que es produeix massa sovint. En aquest sentit la cooperació família-escola, l'estil parental i el treball comunitari, entre d'altres, poden ajudar a enfilat un camí més clar. L'etapa adolescent no és mancada de sinuositat i, per això, es troben punts d'inflexió en què la família fa un paper cabdal, i més quan es tenen les competències per fer-ho, i aquí rau el què de la qüestió: com pot fer-ho? La implicació de les famílies en el procés educatiu és tan important que potser es pot titllar com a indispensable perquè els fills no abandonin el vaixell educatiu.

«Es necesario que las familias se impliquen más en el proceso educativo de sus hijos. El tiempo que los padres pasan con ellos, en especial el que dedican a apoyarles en las tareas escolares o a seguir su evolución, es una variable que influye directamente en el rendimiento y, por tanto, debiera ser una prioridad parental» (Blanco i Ramos, 2009, p. 108).

Els canvis produïts els últims anys en el context familiar es poden situar com una causa del baix rendiment d'alguns infants. Però, entre totes les variables que poden formar part d'aquest context, la que té més pes, en relació amb el rendiment escolar, és el clima familiar.

«Es imprescindible considerar que la implicación de la familia en el proceso de aprendizaje parece ser decisiva para el desarrollo afectivo, cognitivo y comportamental de los estudiantes, y por tanto, para lograr el éxito académico. Los resultados de los estudios realizados sobre el

proceso de enseñanza aprendizaje escolar han mostrado que existe una relación significativa entre la implicación familiar y el éxito académico de los estudiantes. Son muchos los investigadores que indican que la implicación familiar positiva influye en todos los estudiantes, independientemente del curso en que se encuentran; y disminuye la posibilidad de que el estudiante abandone la Educación Secundaria» (Núñez, 2009).

El fet que la implicació parental estigui íntimament relacionada amb el bon esdevenir de l'infant al llarg de les diferents etapes educatives inclou aspectes tan importants com la comunicació fluida, les expectatives, la valoració que fan els pares de l'educació, entre d'altres. D'altra banda, sembla que el gènere té a veure amb el comportament que tenen els pares amb els fills, i amb les expectatives que creen envers ells. Es pot observar, també, una diferència entre el pare i la mare en relació amb les activitats i actuacions conjuntes amb el fill o la filla. Bhanot i Jovanovic (2009) ens parlen que les diferències de comportament esmentades tenen a veure amb estereotips existents sobre les habilitats d'homes i dones.

I quan es parla de canvis en els models familiars que poden provocar deficiències en el rendiment escolar, i abocar l'adolescent a l'abandonament, es pot caure en un punt de no saber què es vol ni dels fills, ni de l'escola. Les famílies, el seu bon quefer, les seves competències educatives, tot plegat, és la força per saber actuar, per aconseguir les habilitats per manejar situacions difícils. Els adolescents, com s'ha esmentat abans, són un grup de risc en si mateixos per les característiques que el seu moment evolutiu comporta, i les famílies han d'aprendre a sortejar obstacles, no a evitar-los, ni tancar els ulls, sinó tenir la voluntat de treballar per poder combatre'ls. L'escola és un element bàsic i de vital importància en aquesta lluita, i començar a les primeres etapes i no rendir-se, continuar en aquest camí adaptant-se progressivament al creixement del seu fill, serà fonamental per afrontar una adolescència en positiu.

I quines són les raons per les quals els pares s'impliquen en l'educació dels fills? Segons Hoover-Dempsey i Sandler (1997), tres són les raons bàsiques d'aquesta implicació: perquè se suposa que ho han de fer i forma part del seu deure com a pares; per ajudar els seus fills a tenir èxit a l'escola i sentir que la seva implicació serà positiva per als resultats dels seus fills; i, perquè se senten convidats a fer-ho, tant per l'escola com pels seus propis fills. Però, segons aquests autors, la investigació en aquest tema suggereix que, malgrat aquesta implicació i bona rebuda, tant de l'escola com dels fills, només s'obtindrà un èxit limitat si els pares no són conscients de l'eficàcia que aquesta implicació comporta.

Per tant, no és fer per fer, sinó saber per què es fa. Es pot trobar una manca d'implicació que pot ser per causes diverses: incompetència, manca d'habilitats, situacions precàries, malalties físiques o psíquiques, inestabilitat laboral, relacional o emocional, etc. Però no sempre és «no voler», moltes vegades és «no saber».

«La gran mayoría de familias [...], por una parte, se involucran poco en la educación diaria de sus hijos pero al mismo tiempo muestran un profundo interés por que sus hijos reciban una buena formación de cara al futuro. Pero, por otra, algunos padres, aunque quieren educar, manifiestan que ni saben ni pueden. Uno de los aspectos que más inciden es la sensación de impotencia y desorientación con respecto a cómo educar a sus hijos, sobre todo, en la adolescencia» (González-Pienda, 2007).

I és en aquest sentit que els pares, atesa la desorientació de no saber com poden actuar per la manca d'interès de l'adolescent pels seus estudis i pel seu futur, han de tenir clar que

hi ha maneres per aprendre a fer. «Ciertas experiencias educativas demuestran la mejora en el rendimiento del alumnado cuando participa la comunidad» (Martínez i Niemelä, 2010, p. 71). En aquesta línia ens trobem projectes en què la família ocupa un paper fonamental en el procés participatiu, i en què s'aprenen estratègies i formes de treballar diferents de les que s'han trobat tradicionalment a les escoles del nostre país. Hi ha molts programes per desenvolupar competències parentals, i malgrat que no siguin específics per treballar l'aspecte del fracàs escolar i l'abandonament de l'adolescent dels estudis, sí que treballen habilitats per ajudar els pares a actuar en casos problemàtics o, potser millor, evitar-los.

Conclusions

L'inici de la democràcia a Espanya és el començament d'un anar i venir de lleis educatives que no fan més que desorientar pares, mestres i infants. Són molts canvis que no deixen que arribi a quallar una llei que doni estabilitat a l'educació. Es necessita un gran pacte educatiu entre els grans grups que manegen els esdeveniments del poble. L'Administració ha de fer un esforç per implicar més els professionals en la confecció de les lleis, i aquesta col·laboració que proposen sobre el paper ha de ser real, s'ha de fer efectiva. Només s'aconseguirà una vertadera implicació, un compromís i una col·laboració entre escola i família, quan els que manen es comprometin, s'impliquin i col·laborin entre ells.

És a partir de la promulgació i entrada en vigor de la LOGSE quan se sent parlar més de les relacions família-escola com a imprescindibles, quan es considera l'efectivitat del treball en comú i la necessitat que aquesta unió sigui plena de confiança i sinceritat mútues; es considera la participació activa dels pares com una garantia de l'eficàcia educativa, i fonamental per aconseguir un bon desenvolupament. En aquest sentit la LOMCE no ajuda per res en aquest enteniment entre escola i família, ja que d'alguna manera deixa els pares fora de la representació legal, els silencia i aida a fer-los invisibles.

La darrera dècada del segle XX mostra com els pares comencen a fer intents per veure què fan els seus fills a l'escola, i entra en joc el terme col·laboració, traduïda com una participació activa. Les escoles es van convertint en espais cada vegada més transparents, defugen l'opacitat de les escoles que no volen mostrar quina és la seva tasca i com actuen amb els alumnes, i les relacions són cada vegada més horitzontals, i malgrat cada part implicada té el seu propi rol, alhora van interactuant i donant-se suport. Les escoles reclamen cada vegada més la col·laboració de les famílies per dur endavant els seus projectes educatius.

A mesura que la societat es va democratitzant, a mesura que l'Estat deixa que la gent participi en les decisions d'elecció de governants, també l'escola es va fent més democràtica, i permet als pares entrar als centres a través d'associacions de mares i pares, del consell escolar, etc. El poble va deixant enrere l'obscurantisme propi d'èpoques passades i va evolucionant, deixant que els pares participin i col·laborin en les decisions que pren l'escola, i que coneguin els projectes educatius que duen a terme els centres. Però, no obstant això, hi ha el perill de confondre rols que pot portar a malentesos. Les relacions han de ser cordials, de cooperació, de caminar de la mà en la mateixa direcció, però sense voler representar papers que no corresponen ni a uns ni als altres. Des d'aquest punt de vista, el consens és bàsic i fonamental.

Les escoles tenen un projecte educatiu que depèn, en gran mesura, de la col·laboració de les famílies. A través d'aquest projecte l'escola promou uns aprenentatges que seran més

efectius si escola i família fomenten el mateix i es promouen espais de comunicació oberts, flexibles i freqüents. La diversificació en els canals de comunicació i participació podrà fer la participació més real i efectiva.

D'altra banda, es pot veure que la família tal com es veia a mitjan segle XX, res no té a veure amb la família actual. Ara són molts els tipus de famílies, i la realitat multicultural fa que això es noti en les relacions amb l'escola. Temps enrere les famílies s'encarregaven de transmetre valors, i l'escola de transmetre coneixements; avui aquests rols s'han vist modificats. Els infants són cada vegada més prest escolaritzats i passen moltes hores als centres, fet que fa necessària, encara més, aquesta estreta relació entre pares i mestres. La socialització primària que es produïa a casa s'ha vist rellevada, en bona part, per la que es produeix a l'escola, per tant, és necessari que el microsistema de l'infant estigui perfectament coordinat per poder seguir uns objectius comuns que no entorpeixin el seu creixement sà en tots els nivells i dimensions.

Un altre handicap que és palès actualment, i que no era significatiu temps enrere, és el de la llengua. La gran quantitat de famílies nouvingudes, famílies de països com el Marroc i els països de l'Est, fa que hi hagi una relació mancada de la fluïdesa desitjable, ja que no hi ha intercomprensió lingüística i, en molts casos, són els fills més grans els que han de servir de pont entre pares i mestres, fet que converteix la comunicació presencial en una comunicació més indirecta. A part, la cultura que porten no és usada, en molts casos, per enriquir la resta d'infants, sinó que és rebutjada per sistema sense fer cap esforç. Això, tot plegat, és producte de males polítiques que permeten enfrontaments, donats per les diferències que es fan entre els uns i els altres.

En èpoques passades els infants anaven sols a l'escola i, per això, el contacte amb els pares es limitava a alguna reunió amb el mestre, que normalment es demanava per tractar algun tema puntual. Avui, la relació és de quotidianitat, i és aquesta la que ha de dominar les relacions entre família i escola, i compartir (experiències, esdeveniments...) ha de ser vist com una necessitat. Diàriament els pares acompanyen els fills a l'escola, i la relació amb els mestres és habitual, d'aquí sorgeix aquesta necessitat de compartir, de saber què fan en un o altre espai, en un o altre moment. I és, precisament, aquest contacte el que ha de servir per conjuminar esforços, per concretar línies comunes d'actuació, per deixar que les famílies participin en el que fa l'escola, per deixar-les entrar i col·laborar.

Hi ha molta feina a fer per tal que el suport mutu i la implicació de les famílies en les tasques de l'escola siguin cent per cent efectius. Hi ha molts prejudicis a rompre, i molta escola per part de tots que cal anar potenciant. L'escola, per la seva banda, ha d'obrir les portes, ha de ser flexible, transparent, inclusiva, i entendre que la diversitat, en tots els aspectes, és molt gran, i ha de servir per enriquir-se. La inclusió en tota l'extensió del concepte ha de possibilitar una verdadera comunitat d'aprenentatge, precisament perquè tots són necessaris per tirar endavant un projecte educatiu integrador i possibilitador d'oportunitats.

A tall de conclusió, es pot dir que el que s'ha intentat en aquest article és mostrar com una bona relació entre la família i l'escola, així com una bona capacitat parental i una predisposició de l'escola al treball conjunt són bàsiques per evitar que els infants abandonin l'escola de manera primerenca sense acabar tan sols els estudis secundaris. És cert que s'han passat uns anys de convulsió, primer per la bombolla immobiliària que va provocar que molts adolescents abandonessin els estudis i es llancessin a una aventura laboral sense gaire futur per la precarietat en la formació. L'escassa formació va provocar que feines com l'hoteleria i, sobretot, la construcció fossin un cau on anaven a parar aquest joves, moguts per l'afany

de guanyar doblers i aconseguir al més prest possible l'anhelada independència, que, per altra banda, ha resultat ser només fum. Els pares cada vegada estan més convençuts que una bona formació permetrà als seus fills obrir-se camí amb més facilitat, malgrat que, per les polítiques que actualment es duen a terme al nostre país, sempre serà més fàcil a l'estranger que aquí mateix. És cert que els adolescents, i és obligatori fer referència a aquesta edat, ja que és quan es comença a produir l'absentisme massiu, presenten en si mateixos factors de risc davant determinats comportaments, la seva edat així ho marca, però és en aquest punt quan els pares han de ser conscients i intentar treballar en pro d'una educació més calmada. No s'ha de començar en l'adolescència, l'ideal és començar al més aviat possible, però sí que és cert que s'ha de tenir especial esment en aquest tram de la vida. Cal ser còmplices dels fills a l'escola, però en el sentit de treballar en un triangle, família-escola-infant, lligats amb un mateix cordell i estirant en una mateixa direcció.

Bibliografia

- ABELLÓ, L. (2010). Educar famílies. Les associacions de mares i pares. Característiques. Objectius i dificultats. *Educar* (45), 90.
- BHANOT, N. T. i JOVANOVIĆ, J. (2009). The links Between Parent Behaviors and Boys' and Girls' Science Achievement Beliefs. *Applied Developmental Science*, 13 (1), 42-59.
- BLANCO, M. i RAMOS, F. J. (2009). Escuela y fracaso: cambiar el color del cristal con que se mire. *Revista Iberoamericana de Educación*, 50, 99-112.
- DALMAU, M.; MARGENAT, M. i VENDRELL, R. (2012). Fem camí junts. *Guix d'Infantil* (68), 31.
- DE LA GARANDERIE, A. (1990). Pedagogia dels mitjans d'aprendre. Barcelona: Barcanova.
- FERRÁNDEZ, A. i SARRAMONA, J. (1985). La educación. Constantes y problemática actual. Barcelona: Ceac.
- FERRER, G. i MARTÍNEZ, S. (2005). La formació de les famílies en el marc de l'escola inclusiva: un repte per a les comunitats d'aprenentatge. *Educar* (35), 71.
- GIL, L.; GUZMÁN, M. i MORENO, E. (2012). Família i escola. A: *Fent camí cap a l'escola que volem* (pàg. 117). Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat. Col·lecció «Temes d'Infància», 67.
- GONZÁLEZ-PIENDA, J. A. (2007). Los retos de la familia hoy ante la educación de sus hijos: a educar también se aprende. A: *Atas do X Congresso Internacional Galego Português de Psicopedagogía*.
- HERNÁNDEZ, M. A. i LÓPEZ, H. (2006). Análisis del enfoque actual de la cooperación padres y escuela. *Aula Abierta* (87), 3-26. Oviedo. ICE Universidad de Oviedo. Pàg. 4.
- HOOVER-DEMPSEY, K. V. i SANDLER, H. M. (1997). Why do parents become involved in their children's education? *Review of Educational Research*, 67, 3-42.
- MARTÍNEZ, B. i NIEMELÄ, R. (2010). Formas de implicación de las familias y de la comunidad hacia el éxito educativo. *Revista Educación y Pedagogía*, 22 (56), 69-77.
- MULET, B. (1999). Societat i Educació. Una interpretació sociològica. Palma de Mallorca: Universitat de les Illes Balears.

- NUÑEZ, J. C. (2009). El clima escolar, clave para el aprendizaje. (Entrevista, 27 d'octubre de 2009.) http://www.infocop.es/view_article.asp?id=2540
- PERPIÑÁN, S. (2009). *Atención temprana y familia*. Madrid: Narcea.
- RABELL, G. (2011). Juguem junts per a una millor educació: Programa d'intervenció educatiu per a la millora de les relacions entre la família i l'escola. *Innovació en Educació Física (IN&EF)* (3), 2.
- RIERA, M. (2007). Establecer puentes de dialogo con las familias: los escenarios para la relación. *Rivista Italiana di Educazione Familiare* (2), 70.
- SALLARÉS, R. i VILAREGUT, A. (2009). Família i escola: dos sistemes que s'han de trobar i entendre's. El paper del psicopedagog. *Aloma* (23-24), 165.
- SÁNCHEZ, X. i VILLARROEL, G. (2002). Relación familia-escuela: un estudio comparativo en la ruralidad. *Estudios Pedagógicos* (28), 124.
- TOMÁS, D. M. (2010). Colaboración familia-escuela en la educación infantil: estrategias para mejorar la cooperación. *Revista Digit@l Eduinnova* (25), 28.
- TOVÍAS, S. (2005). Nuevas familias, nuevos entornos, nuevas relaciones en la escuela. Madrid: Wolters Kluwer España.

L'autora

Antònia Payeras Cladera és graduada en Educació Infantil per la Universitat de les Illes Balears (UIB) i treballa com a mestra. Ha cursat el Màster d'Intervenció Socioeducativa amb Menors i Famílies i actualment està matriculada al Doctorat d'Educació a la mateixa Universitat. Té especial interès pels estudis dels fenòmens educatius des d'una perspectiva històrica en qualssevol dels àmbits, tant formal com no formal.